

חבל נחלתו

סימן לז

איסור "חדש" בימינו

- א. איסור "חדש" הוא איסור אכילה מן התבואה החדשה וכל היוצא ממנה, עד לאחר הנפת העומר בזמן שבית המקדש היה קיים, או בזמן מקביל לו – בזמן שאין ביהמ"ק קיים. לאחר זמן זה אכילת התבואה מותרת¹. הנאה מן התבואה (ללא אכילת ישראל) כגון האכלה לבהמה או לנכרי מותרת אף קודם הקרבת העומר². איסור זה חל אף על תבואה שנקצרה קודם הנפת העומר³ והיא מותרת מזמן הנפת העומר. ב. כל תבואה שנגמרה השתרשותה אחר ט"ו בניסן⁴ אסורה מן התורה אף בזמן הזה⁵ עד ט"ז ניסן בשנה שלאחריה⁶. אם ספק אם השרישה קודם להבאת העומר או
- לא – אסורה⁷.
- ג. זמן השרשה הוא שלשה ימים ולכן אם זרע ב"ג ניסן העומר מתירו⁸. אם זרע ב"ד ניסן ספק אם העומר מתיר, ויש להחמיר⁹. ויש אומרים שזמן השרשה הוא שבועיים¹⁰ ויש שכתבו שצריך להחמיר כן¹¹.
- ד. הזרע בעציץ שא"נ נחלקו האחרונים האם דין "חדש" נוהג בו. יש שסברו שאין בו דין "חדש"¹² ויש שסברו שאסור באכילה¹³ כאילו מחוברת התבואה לקרקע. ויש שהסתפקו¹⁴. ולגבי "חדש" בגידולי מים יש שתלו זאת בדינם בשביעית¹⁵.
- ה. לרוב הראשונים איסור "חדש" נוהג מן התורה בכל מקום ובכל זמן¹⁶, בארץ

1. שו"ע (יו"ד רצג, א).
2. מאירי (פסחים כג ע"א), תויר"ט (מנחות פ"י מ"ח ד"ה קוצר לשחת).
3. עי' בפרק העוסק באיסור קצירה.
4. חלה (א, א), מנחות (ע, א), שו"ת נוב"ת (סי' פד), שאם נזרע בערב פסח משתרש רק בט"ז בניסן שהוא יום הנף ואסור עד שנה הבאה.
5. רמב"ם (הל' מאכ"א י, ב).
6. משנ"ב (תפט, מד).
7. שספק דאורייתא לחומרא – רדב"ז (הל' מאכ"א י, ד).
8. פסחים (נה ע"א), תרוה"ד (סי' קצא).
9. הספק תלוי בשאלה האם אומרים שני מקצת היום ככולו, ונחלקו בכך רבינא ורב אשי בפסחים (נה ע"א) ומשמע מערוה"ש (יו"ד רצג, ז) שהסתפק כמי לפסוק, וספק דאורייתא לחומרא, שו"ת נו"ב (מהדו"ת סי' פד) והו"ד בשע"ת (או"ח תפט, כד).
10. נקודות הכסף (סי' רצג), דגמ"ר (יו"ד רצג, ב), שו"ת נו"ב מהדו"ת או"ח סי' פד).
11. שו"ת שאילת שלום (מה"ת סי' קפג).
12. שפת אמת (מנחות ע"ב) וכן ניתן לדייק ברמב"ם שכתב שאיסור "חדש" הוא דוקא בזרע הארץ (הל' מאכ"א פ"י ה"א).
13. כן עולה לפי שו"ת דובב מישרים (ח"א סי' קי) בפירוש הירושלמי.
14. שו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ע).
15. שו"ת הר צבי (זרעים ח"ב סי' לא אות ד).
16. רמב"ם (הל' מאכ"א י, ב), טור ושו"ע (או"ח תפט, י; יו"ד רצג, ב), משנ"ב (תפט, מה).

חבל נחלתו

ובחוצה לארץ¹⁷. בתבואת ישראל ובתבואת נכרי¹⁸. וי"א שבחול הוא מדרבנן¹⁹, וי"א שהוא מותר בחול אפילו הוא של ישראל²⁰. וכתבו הראשונים שאין לסמוך על כך אלא בשעת הדחק וכשהוא ספק-ספיקא²¹.

ו. המינים עליהם חל איסור "חדש" הם חמשת מיני דגן²²: חיטה שעורה, כוסמת, שבלת שועל²³, ושיפון.

ז. אסור לאכול מן התבואה החדשה בין מלחם בין מקמח בין מקלי²⁴ בין מכרמל²⁵.

ח. תבואה שלא הביאה שליש מותרת באכילה משום "חדש" כיון שעדיין לא

נאסרה²⁶ וי"א שאסורה²⁷.

ט. האוכל לחם וקלי וכרמל כזית מכל אחד ואחד לוקה שלש מלקיות שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, מפי השמועה למדו ששלושתן בלאוין חלוקין זה מזה²⁸. ויש אומרים ששלושתם בלאו אחד²⁹.

י. בזמן שבית המקדש היה קיים מותר לאכול מן התבואה החדשה ביום ט"ז ניסן לאחר הבאת קרבן העומר, הקרובים משידעו שקרב³⁰, והרחוקים מחצות היום³¹. ובזמן שאין מקדש מותר לאכול מן התורה מן ה"חדש" רק לאחר יום ט"ז בניסן³². והיינו בארץ ישראל שמותר לאכול

17. ערלה (ג, ט), רמב"ם (הל' מאכ"א י, ב), טור (יו"ד רצג), שו"ע (יו"ד רצג, ב), ביאור הגר"א (או"ח תפט; יו"ד רצג, ב) ועי' בכ"ז בפרק מיוחד העוסק באיסור "חדש" בחול.
18. רמב"ם (הל' מאכ"א י, ב), טור (יו"ד רצג).
19. או"ח (ח"א סי' שכח) והתיר רק בשל נכרים.
20. ספר התרומה הו"ד בשו"ת הרא"ש (ב, א) וכתב שדבריו תמוהים.
21. שו"ת הרא"ש (ב, א), טור (יו"ד רצג), תרוה"ד (קצא).
22. חלה (פ"א מ"א), מנחות (ע ע"א), משנ"ב (תפט, מד).
23. לזיהוי שבלת השועל בימינו עי' בס' חוקות הארץ (פ"ג ה"ג הע' 1).
24. קלי הם גרעינים קלויים באש – משנ"ב (תפט, מו).
25. כרמל הם גרעינים שנמללו והוצאו ביד מקליפתם – משנ"ב (תפט, מז).
26. תוס' (פסחים כג ע"א ד"ה קוצר), מאירי (פסחים כג ע"א), תוס' (מנחות ע"ב ד"ה אימור) בשם הר"י מאורלייני"ש, וכ"מ מכך שלא נאסרה קצירתו. (ועי' בפרק העוסק בקצירה באיזה שליש מדובר).
27. שו"ת בית אפרים (יו"ד סי' סח והו"ד בפ"ת רצג, ב) ושפ"א (פסחים כג ע"א) עפ"י ירושלמי חלה (פ"א ה"ג), שאג"א (החדשות סי' ד), והסתפק בכך בקרן אורה (מנחות ע"ב הו"ד בשד"ח מערכת "חדש" בזה"ז אות ז).
28. רמב"ם (הל' מאכ"א י, ג). מוני המצוות חלקו האם לחם קלי וכרמל נחלקים לשלושה לאוין או נמנין כלאו אחד. הרמב"ם (ל"ת קפט-קצא), סמ"ג (לאוין קמב-קמד), ספר החינוך (מצוות שג-שה) מונים זאת כג' מצוות ל"ת.
29. רס"ג (ל"ת קסד), בה"ג (מצוה קמה), רמב"ן (שורשים וסוף מצ' ל"ת), ספר יראים (סי' עח), סמ"ק (סי' ריז) מונים זאת כמצוה אחת. אע"פ שלכו"ע לוקים ג' מלקיות.
30. מנחות (סח, א).
31. מנחות (סח, א), טור (יו"ד רצג).
32. סוכה (מא, א) משום שבזמן שאין מקדש יום הנף כולו אסור, וריב"ז דרש ותיקן כשיטת ר' יהודה. רמב"ם (הל' מאכ"א י, ב).

סימן לו — איסור "חדש" בימינו

מִן הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה מִתְחִילָת לַיִל י"ז בְּנִיסָן³³, אֲבָל בְּחו"ל מוֹתֵר לֵאכּוֹל רַק עִם תְּחִילַת לַיִל י"ח בְּנִיסָן³⁴.

יא. תְּבוּאָה שֶׁנִּזְרְעָה אַחֲרֵי הָעוֹמֵר וְקִצְרָה וְזָרְעָה וּבִשְׁעַת הָעוֹמֵר הִיְתָה תַּחַת הַקֶּרֶקֶע וְלֹא הִתְחִילָה עֵדִיין לְהִשְׁתַּרֵּשׁ – סִפֵּק אִם הָעוֹמֵר מִתִּירָה כִּאִילוֹ הִיְתָה מוֹנַחַת בְּכָלִי אוֹ לֹא, וְהָדִין הוּא שֶׁאִסוּר מִסִּפֵּק עַד הַשְּׁנָה הַבְּאִהָ³⁵. וְאִם אֲכָלָה מִלְּקִיָּם אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדוּת³⁶.

יב. שְׁבוּלַת שֶׁהֵבִיֵּאָה שְׁלִישׁ קוֹדֵם הָעוֹמֵר וְקִצְרָה אַחֲרֵי עוֹמֵר וְחֹזֵר וְשִׁתְּלָה וְהוֹסִיפָה, סִפֵּק אִם הַתּוֹסֶפֶת אוֹסֶרֶת אֶת הָעֵיֶקֶר שֶׁהוֹתֵר אוֹ לֹא וְאִסוּרָה עַד הַשְּׁנָה הַבְּאִהָ³⁷. וְאִם אֲכָלָה מִלְּקִיָּם אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדוּת.

יג. בְּחו"ל הֵיוּ מִקוֹמוֹת שֶׁאֲכָלוּ מִן

הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה שֶׁנִּקְצְרָה קוֹדֵם הַפֶּסַח כִּיּוֹן שְׂרׁוֹב הַתְּבוּאָה הִיְתָה תְּבוּאָה שֶׁנִּשְׂרָשָׁה קוֹדֵם הַפֶּסַח³⁸, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁנִּיתֵן לְבִרֵּר אִסוּר לֵאכּוֹל מִן הַ"חֲדָשׁ".

יד. יֵשׁ שֶׁהִתִּירוּ אֲכִילַת כִּזִּית מִצָּה בְּלֵיל הַסֵּדֵר מִקִּמַּח תְּבוּאָה חֲדָשָׁה בְּחו"ל, כִּאֲשֶׁר אֵינָן אֲפִשְׁרוּת לְתְּבוּאָה אַחֲרַת³⁹.

טו. אִף שֶׁמֵּרִים, בִּירָה וְאֲלֹכְהוּל מִחֲמַשְׁת מִיָּנִי דָּגָן אִסוּרִים מִחֲמַת אִסוּר "חֲדָשׁ"⁴⁰, וְיֵשׁ מִקְּיָלִים בְּמִשְׁקִים הַיּוֹצֵאִים מִ"חֲדָשׁ"⁴¹.

טז. עֵיסָה שֶׁנִּלְוָשָׁה בְּשִׁמְרִים שֶׁל "חֲדָשׁ" כּוֹלָה אִסוּרָה, וְאִפִּילוֹ אִם הִיָּה בְּעֵיסָה יוֹתֵר מִשְׁשִׁים מֵהַשְּׁמֵרִים – אִסוּרָה⁴². וְיֵשׁ מִקְּיָלִים⁴³.

יז. אֵינָן נֹזְהָרִים מִפְּלִיטַת כָּלִים שֶׁנִּתְבַּשַׁל בָּהֶם "חֲדָשׁ" אֲא"כּ וְדֹאֵי שֶׁנִּתְבַּשַׁל בָּהֶם, וְאִף

33. שו"ע (או"ח תפס, י), משנ"ב (שם מט) משום שכתוב "עד עצם היום הזה".
34. לשון הבית יוסף (או"ח תפס): "אסור לאכול חדש אף בזמן הזה עד תחלת ליל שמונה עשר בניסן וכו'. בפרק רבי ישמעאל (מנחות סח, ב) אמר רבינא אמרה לי אם: אבוך לא הוה אכיל חדש אלא באורתא דשיבסר נהגי תמניסר דסבר לה כרבי יהודה דאמר מן התורה אסור אף לאחר חורבן וכתוב (ויקרא כג יד) עד עצם היום הזה וקסבר עד ועד בכלל וחייש לספיקא דיומא הילכך שיבסר דספיקא דשיתסר הוא לא אכיל עד אורתא וכתבוהו הרי"ף (כח.) והרא"ש (סי' מב סוף פסחים), טור (או"ח תפס, יו"ד רצג), שו"ע (או"ח תפס, י).
35. ב"מ (נו, ב), מנחות (סט, א), רמב"ם (הל' מאכ"א י, ה), טור (יו"ד רצג), שו"ע (יו"ד רצג, ד).
36. רמב"ם (הל' מאכ"א י, ה).
37. מנחות (סט, ב), רמב"ם (הל' מאכ"א י, ה), טור (יו"ד רצג), שו"ע (יו"ד רצג, ה).
38. הגה"מ (הל' מאכ"א י, ג).
39. תשובות מים חיים (סי' מד, הו"ד בשד"ח מערכת "חדש" בזה"ז אות א).
40. ביאור הלכה (תפס ד"ה 'אף בזמן הזה').
41. שו"ע (יו"ד רצג, ו) בשם ס' לחם משנה, מגן האלף סוף קונטרס "חדש". ובית הלל (יו"ד רצג) חלק להחמיר. שו"ת יד אלעזר (סי' ע הו"ד בשד"ח מערכת "חדש" בזה"ז אות יב) היקל בחו"ל ובשל נכרי עפ"י דעת הב"ח.
42. ט"ז (יו"ד רצג, א) ואסורה משני טעמים: משום שכל מידי דלטעמא עביד אפילו באלף לא בטיל כנפסק בשו"ע (יו"ד קכג, טו), ועוד שאיסור "חדש" הוא דבר שיש לו מתירין כמוש"כ הרא"ש (שו"ת כלל ב) לגבי שיכר שנעשה משעורים של "חדש". ואם העיסה תתקלקל עד י"ז בניסן יש מתירים כיון שאין לו מתירין – חק יעקב (אות כד, הו"ד בכה"ח אות קיח).
43. ס' תשואות חן (סי' כז בשם ס' תורת יקותיאל, הו"ד בשד"ח מערכת "חדש" בזה"ז אות יד).

חבל נחלתו

בהם אי"צ להחמיר אלא מעת לעת מזמן יח. יש אומרים שיש איסור לסחור הבישול הראשון⁴⁴. ויש שהקילו בארץ בתבואה חדשה קודם קצירת העומר⁴⁶, ישראל שאיסור "חדש" מן התורה אחר וי"א שמותר לסחור ב"חדש" קודם שעברה על הכלי לינת לילה⁴⁵. שהותר⁴⁷.

סימן לח

איסור "חדש" בחוצה לארץ

א. חז"ל נחלקו אימתי התחיל איסור לשבטים¹.
ב. מצוה זו נוהגת בין בזמן שבית "חדש" לנהוג האם עם הכניסה לארץ או רק לאחר שכבשו וחילקו את הארץ המקדש קיים ובין כאשר אין בית המקדש

44. מג"א (תפט, יז), משנ"ב (תפט, מח) ושער הציון (נז, נח).

45. ילקוט יוסף (דיני "חדש" סעיף יד).

46. שו"ת שבט הלוי (יר"ד סי' קסב).

47. בינת אדם (סי' סד), חסדי דוד (תוספתא מנחות פ"י ה"ז), כתר ראש בשם הגר"א (סי' קמט), שם חדש על היראים (סי' קסט), שו"ת שואל ונשאל (ח"ג סי' רלב, ח"ז סי' ריט).
הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה — ירושלים: המתירים חדש בחו"ל יתכן דיפרשו הא דחדש אסור מה"ת בכל מקום בחדש שיצא מא"י לחו"ל, דהוא ראוי לעומר (נתבאר בס"ד בספרי ביצחק יקרא).

1. במס' קידושין (לו ע"ב-לז ע"א) במשנה: "כל מצוה שהיא תלויה בארץ — אינה נוהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ — נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, חוץ מן הערלה וכלאים; ר"א אומר: אף החדש". ובגמ': "איבעיא להו: ר"א, לקולא פליג או לחומרא פליג? לחומרא פליג, וה"ק ת"ק: חוץ מן הערלה ומן הכלאים, דהלכתא גמירי לה, אע"ג דאיכא למימר חובת קרקע היא, אבל חדש — בארץ אין, בח"ל לא, מ"ט? מושב — לאחר ירושה וישיבה משמע, ואתא ר"א למימר: אף חדש נוהג בין בארץ בין בח"ל, מ"ט? מושב — בכל מקום שאתם יושבים; או דלמא לקולא פליג, וה"ק ת"ק: חוץ מן הערלה והכלאים, דהלכתא גמירי לה, וכ"ש חדש, דמושב — כ"מ שאתם יושבים משמע, ואתא ר"א למימר: חדש אינו נוהג אלא בארץ, דמושב — לאחר ירושה וישיבה משמע, ומאי אף — אקמייתא?! ת"ש, דאמר אביי: מאן תנא דפליג עליה דר"א? ר' ישמעאל היא; דתניא: ללמדך, שכל מקום שנאמר בו מושב — אינו אלא לאחר ירושה וישיבה, דברי רבי ישמעאל; אמר לו ר"ע: הרי שבת, שנאמר בו מושבות, ונוהגת בין בארץ בין בח"ל! א"ל: שבת — ק"ו אתיא, מה מצות קלות נוהגות בין בארץ בין בח"ל, שבת חמירא לא כ"ש; מדאמר אביי: מאן תנא דפליג עליה דר"א? רבי ישמעאל, ש"מ: רבי אליעזר לחומרא פליג, שמע מינה". מכאן עולה שלר' אליעזר חדש נוהג בחו"ל ולת"ק שהוא ר' ישמעאל אינה נוהגת אלא בארץ, כמו"כ חלוקים רי"ש ור"א בשאלה מתי התחילה לנהוג מצות חדש האם רק אחר ירושה וישיבה, כאשר לר"א ור"ע התחילה לנהוג עם כניסתם לארץ ולר' ישמעאל רק לאחר ירושה וישיבה. וכ"כ רש"י עה"ת (ויקרא פכ"ג פס' יד): "בכל משבתיכם — נחלקו בו חכמי ישראל, יש שלמדו מכאן שהחדש נוהג